

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAÏNIENNE TRIDENT

Число 46 (254) рік вид. VI. 7 грудня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 7 грудня 1930 року.

Тихо й спокійно в діловій атмосфері пройшов у Празі з'їзд представників українських інженерів та техніків. З'їзд, про який писалося в попередньому числі нашого журналу, привів до заснування «Союзу інженерів та техніків українців на еміграції».

З особливою приємністю відзначаємо і самий факт з'їзду і наслідки його роботи. Наші інженери тим подали ще раз голос т у д и , на Україну далеку; ще раз підкреслили, що українська еміграція, оця сіль в оці окупантам, жива й діяльна; що вона працює во і'мя ліпшого майбутнього рідного народу, невідділимою частиною якого вона являється.

Зібравшись до купи на нараду, вони виявили т у т , на чужині можливість об'єднання різних елементів еміграції, які не у всьому між собою сходяться, об'єднання на ґрунті конкретної праці во ім'я тієї-ж далекої отчизни.

І перше і друге, без сумніву, явища позитивного характеру.

З'їзд залишив по собі широко zakresну програму діяльності для новозаснованого союзу. Коли тільки частку її виконає молоде об'єднання, то і тоді вже прислужиться воно чимало майбутньому відбудованню господарському нашого краю. Та в тій програмі, здається нам, єсть одна прогалина, і вельми сутня.

На нашу думку, українським інженерам слід звернути особливу увагу на те, що може й повинна техніка зробити для військової справи на щільний зв'язок між технічними науками, промисловістю та завданнями оборони країни; слід поставити спеціальне завдання і для кожного інженера-патріота і для їх об'єднань — вивчення ролі і місця

кожної галузі технічної в збройній боротьбі та пристосуванням знання свого й досвіду до потреб військового часу і умов воєнних дій саме на нашій території.

По-за тим, що в наш вік надзвичайного розвитку техніки ці питання мають особливу вагу для кожної країни, для нас вони надто важні і життєві. Адже ніколи не можна забувати, що наша зійна, визвольна війна, ще не скінчилася і що наша головна мета — готуватися до нового етапу збройної боротьби та довести її до переможного кінця.

Єсть ще одна риса в цьому з'їзді, на якій варто спинитися. Роки проходять... Одни по одному від нас одходять старі випробовані борці і й робітники. Кожна втрата, що боляче нас діймає, разом з тим ставить і питання про нову зміну, про ту молодь, якій ті, що відходять, мають передати варту. Не раз доводилося і нам здійсмати це питання на сторінках «Тризуба».

І от з цього погляду, погляду інтересів майбутнього, дуже цінним являється той факт, що й сама ініціатива з'їзду і робота по його організації в значній мірі належить нашим молодим силам, які здобули вищу технічну освіту вже за кордоном. Це їхня заслуга не аби-яка. І за це годиться щиро подякувати і тим учителям, що підготували нових робітників, і тим учням, що витримали сьогодні життєвий іспит зрілості, зрілості політичної й громадської.

Нова зміна готова заступити варту.

Передзвони

Нація ми молода, до державного життя ми ще не звикли, більш од того — не звикли ми і до політики взагалі. Через це так легко вмілим агентам наших ворогів творити в нашому ж осередку внутрішню анархію. Доки ще не дійшло до великих подій, це все не має великого значіння і внутрішні суперечки усяки мають не такий вже трагічний характер. Але страшно подумати, як все це може нам пошкоти, коли прийде час дванадцятий і коли знов матимемо ми нагоду стати до будування нашої державности.

Найбільш тяжка суперечка, що українців роз'єднує між собою і яку особливо уміло використовують наші вороги — це справи, зв'язані з меншостями.

Що правда, справа не легка, особливо коли взяти під увагу, що ходить тут про кілька мільйонів людей, національні права яких дійсно не забезпечені, життя не унормоване, а часом діло доходить до таких трагічних подій, як ті, що перенеслися над Східньою Галичиною в останній час.

Яку позицію займаємо в цій справі ми, що підтримуємо і проводимо політику уряду УНР? На це питання ми давали вже не раз свою відповідь і в своїх виступах, і в статтях «Тризуба», в різних відозвах: ми підтримуємо жадання меншостей, але не беремо на себе «їх репрезентації», полишаючи її офіційним представникам меншостей, себ-то їх депутатам. Але наші противники, ігноруючи цілком другу частину вищенаведеної формули, здається, найбільш дратуються саме тим фактом, що ми не залишаємося пасивними супроти фактів, що діються, наприклад, в Галичині, що ми стаємо на оборону наших земляків, де це належиться. Вони скрізь охрестили нас «полонофілами» і навіть «агентами» Польщі, і їм тепер дуже прикро бачити, що ніхто інший, як представник уряду УНР на широкому міжнародньому форумі, на конгресі в Данцігу бере в цій справі слово і виголошує промову, яка звертає загальну увагу і викликає гарячу відповідь з боку головної польської делегації і обіцянку розслідувати справи.

Звичайно, тих, що не звикли до тої мови, якою культурні люде говорять на міжнародніх конгресах, дуже легко переконати (і це вже робиться), що, мовляв, Шульгин за мало сказав, що він не сказав навіть всього, що він сам думає сприводу подій в Галичині. Нема чого й казати, як наївні ці міркування: не можна ж перел таким конгресом, який був в Данцігу, виголосувати мітингову промову. Українська делегація звичайно абсолютно не хотіла сваритися з нашими західними сусідами, бо це б йшло в супереч всій тій політиці, яку проводимо, це б протирічило тим глибоким переконанням, які ми маємо, але ми хотіли звернути увагу польської делегації і всього конгресу на тяжку проблему Східньої Галичини і цього досягли в повній мірі.

Але цей виступ ще більше роздратував наших противників, і вони тим більше лютують. І от з усіх боків пишуть нам: в Галичині розкидані прокламації, що Шульгин виступав в Данцігу в оборону Польщі; в Празі пише якась «Кореспонденція», що «на Шульгина накинута пані Бекер з обвинуваченням», що він «зраджує інтереси українського населення» і тому подібні нісенітниці.

Для чого їм це потрібно? Щоб побороти ненависну УНР, яка «мусить» мати марку «полонофільства», зради і т. и.

Одночасно т. зв. націоналісти «обвинувачують» українських дипломатів, що вони перед чужинцями порівнюють становище на Великій Україні і в Галичині і що говорять буцім-то в останній населенню все ж ліпше живеться, як під совітами. Страшний злочин! Але про цей злочин знають, скільки нам відомо, тільки на підставі якихось чуток, джерело яких більш, як підозріле. А от чомусь промовчують ці «обвинувачі» про другий «злочин», а саме про те, що пише автор брошури «Le Calvaire d'un peuple» (ст. 13), де він заявляє, що переслідування української церкви в Польщі «перевищує по своїй беззаконності та брутальності методи большевицького режиму».

Мусимо признатися, що нас взагалі методи порівняння не так уже лякають. І коли згадати той жах, що охоплює наше селянство під совітами вже більше 10 літ, ті наїзди відділів ГПУ, що відбуваються систематично вже 10 літ, коли більше 10 літ грабують вони це населен-

ня з тим, щоб потім все, рішуче все, одібрати шляхом славнозвісної колективізації, коли пригадати голод, що знищив мільйони населення багатой і хлібодатної України, коли пригадати заслання десятків тисяч селян за «бандитизм» і спротив проти колективізації на далекі Соловки, на вірну смерть, коли заглянути у страшні підвали ГПУ, облиті кров'ю тисяч і тисяч неповинних жертв червоного терору, коли все це згадати, — то тоді можна сказати панам легковажним обвинувачам, що каємося, ми б сказали, що під Польщею жити легше, як під московським червоним чоботом.

Але хай дарують нам ці панове з «Розбудови Нації»: ні чужинці, ні ми в порівняннях не зацікавлені, бо одною міркою судити і ССРСР і Польщу не можливо. В першому — це є варварський і безвірний режим, — а тут же є держава, що входить до складу культурного світу, до Ліги Націй, і вимоги, які ставляться до Польщі зовсім інші і більші, як ті, що ставимо ми до тих, що панують на Україні і для яких є тільки одиникий вихід: вмрети, загинути.

Т. зв. націоналісти в своєму органі пишуть і стогнуть, що немає у нас єдності. Так, немає. Коли більшість, величезна більшість, — повторюємо це знов; — 80% нашої еміграції (беручи натурально її в сь, а не одну Прагу) з нами, то ці панове «націоналісти» і ще де-які дрібні угруповання з минулою славою і з порожнім сучасним з нами погодитися ніяк не можуть. Дуже шкода. Але це всеж не може примусити нас одступитися від осноєної нашої лінії:

Самостійність України, яку, стоячи на шляху реальної, а не фантастичної політики, можна здобути, тільки маючи за собою західніх сусідів, тільки маючи за собою співчуття Європи. Україна ізольована, як в 1919 році, Україна, оточена з усіх боків ворогами, кінче обов'язково знов впаде у пашу большевицької, черносотенної чи ліберальної Москви. Дбаймо про єдність думки, за єдність, соборність нації, за права меншостей, але не будемо утопістами і зрозуміймо, що говорити в наш час про соборну Україну в розумінню державному є фантастикою, про яку можуть мріяти тільки діти од політики.

Це гірка правда, але все ж правда. Українське громадянство все в цілому і в тому числі «націоналісти», серед яких, не дивлячися на дуже злий провід, є багато здорових, хоч і політично незрілих елементів, мусять це зрозуміти, цю думку перетравити. Тоді і тільки тоді реально осягнемо ми порозуміння, яке є так бажане для справи. Це найщиріше наше бажання.

Як не тяжка проблема Галичини, не можна ціле (Україну, державність) приносити в жертву частині, хоч би і такій поважній.

О. Ш.

Літературні опостереження

XX

С. Божко — «В степах»

В 1930 році в Харькові вийшов величезний — на 593 сторінки великої вісімки — роман Божка «В степах». Вірніше було б назвати його хронікою з часів першої революції 1905 року та перед нею. С. Божко не вперше виступає в совітській українській літературі. І давніше друкувалися його менші оповідання. Часом вони звертали на себе увагу, як-що і не як особливо видатні, то таки й не безталанні. Цікавими вони були серед тієї макулатури, що де-далі все дужче затоплює совітське письменство, ще й тим, що подавали переважно образки з життя до-більшевицького, і тому менше було в їх обов'язкового для совітських письменників підкурювання та заличковування їхньої шкідливої діяльності. Часом помічалася в них навіть де-яка безсторонність. Не підкрашуючи до-революційних людей та життя, автор зазначав у них і де-які позитивні риси, само собою, як природно в людях, з перевагою злих рис над добрими. Та, це, оскільки не сполучалося з уславленням більшовиків та більшовизму, не вражало неприємно: адже в людях та в людських ділах завжди більше лихого, ніж доброго. В тих оповіданнях не кидалася ввічі і та моральна сліпота в оцінюванню людей та людських вчинків, яка так поширена серед совітських письменників та виявилася і в Божка в останнім романі.

Дія роману відбувається так само до більшевицької революції, але цим разом автор оглядає події тих часів з ногого д: я себе пог: яду, з погляду їх причинного зв'язку з революцією. Має він намір осітити та показати, через що та як те до-революційне життя прийшло до революції, хоче на життю невеликої території показати історію тих часів цілої держави та ще такої величезної та складеної з так відмінних частин, як буга держава російська, і те за весь період, коли в країні відбувся перехід од скотарського господарства до промислового. Обирає він для цього ту частину України, де ця господарська зміна перейшла особливо прискорено — так званий Донецький вугляний басейн.

Завдання дуже поважне і цікаве, але і дуже тяжке; і не можна сказати, щоб Божкові пощастило його бездоганно виконати. Насамперед, при виконанню його автор в сильній мірі підлягає впливу теоретично ним засвоєних без перевірки власним досвідом та спостереженням соціологічних марксистських теорій і випливає свій магіюнок під їх виразним тиском, хоч підказані ними образи не скрізь відповідають тому, що він бачив в життю. Може це загезить від того, що спостереження та вражіння автора не були досить поєні чи досить яскраві для обраної ним теми, але рукою його, коли він виплисував свій магіюнок, безперечно керувати тільки поверхого засвоєні ним з боку теорії. Свої власні вражіння доводилося йому не раз сегоміць вихвати в зазначені тими теоріями рямці. Коли до тих рямців спостереження його не пасує: и, підгонив він їх, чи обкраюючи чи доточуючи відповідними

вигадками. Ті вигадки завжди більш-менш неправдиві, а часом розповідає він щось цілком неможливе.

Так, наприклад, в розділі «Як у Манджурії» проповідає та ще з подробицями і з розмовами дієвих осіб таке: ніби-то, коли в економії графа Шаботинського застрайкували та покидали робітники і сталася небезпека, що не скошений хліб на пеньку висиплеться, жандарми та козаки батогами погнали селян, які ніколи не умовлялися жати графові хліб і жадних зобов'язань на ту роботу не давали, з їхніх власних нив на графську роботу та ще з їхніми жатками та худобою, а тих, хто тому спротивився, поранили шаблями. Нема що казати, не мало було гріхів у царського уряду, але саме такого порушення законів про вільне зобов'язання умовами та про право власності і за старих порядків, принаймні з часів по скасуванню кріпацтва, ніде не траплялося та і не могло трапитися. Уряд не тільки не міг би цього зробити, а й не міг хотіти цього дозволити, бо така поведінка адміністративних органів нищила б і економічну міць держави і почуття права власності та обов'язковості умов в людності, на яких тримався лад і які уряд намагався та в своїх інтересах мусів всіма силами розвивати, підтримувати. Мимо усіх невдалостей керовників царського уряду в них таки вистачало розуму, щоб бачити небезпечність таких порушень закону.

Приневолювання громадян до праці, до якої вони не зобов'язалися умовою, як знаємо, почало уживатися та стало зовсім звичайним тільки за большевицького ладу (напр., для наготування лісових матеріалів, на копальнях вугілля, в совхозах на сільсько-господарських роботах), бо большевики принципово визнають цілковите упокорення всіх та кожного державі.

Для згаданого нарису Божко взяв зразок не з до-революційного, а з совітського життя, перенісши в ті часи те, що бачив не тоді, а вже за большевиків, змінивши тільки назвиська червоноармійців на козаків, чекиста на жандарма, а совхоза на маєток Шаботинського. Знаючи, що теми для своїх творів він бере переважно з життя до-революційного, отже мусить знати його, не можемо думати, щоб тут була тільки помилка, а не умисна фальсифікація; щоб Божко совісно помилився, думаючи, що коли подібні злочинання робляться за совітського ладу, то певно робилися вони і за старого. Так могли б помилитися тільки молодші совітські громадяне, які не бачили самі до-революційного життя, а з боку Божка це, певно, умисний фальсифікат, з метою запанити їх, що і тоді було в цьому відношенню те саме лихо, що і за большевиків, і тим, хоч до певної міри, заспокоїти недовгогення на них. Хитра це механіка та наряд чи можна нею багатьох та надого одурити.

Проте і необережне уживання вигадок і їхнє поєднання автора з фактами не помогли йому надати суцільну єдність його романові. Він залишається розшарпаним, штучно стугненим з окремих уривків, між якими часто зовсім мало як і ну трішнього, так і зоєнішнього зв'язку. Автором в'яленовфабулу сил у ріжних людєй і пересказано сил у подій, відносно яких не можна сказати, на що переодить він їх перед читачами. Можна думати, він мав намір показати вплив на рух та події того часу ще нових верств чи нових суспільних напрямків. Але в його

не вистало спостережень і, нічого не з'ясувавши, він покинув цих героїв своїх на роздоріжжю та далі про них не згадує. Таких вступних осіб та вступних подій, які, може, і могли б щось додати для освітлення теми твору, як би їх краще чи більше освітити, — але такі, як є, нічого не додали своєю уривчастою появою на кону, — не мало в романі Божка. Вони тільки заплутують вражіння та одхиляють від головної теми. Такі, напр., багатий жид Райх, такий Андрій Кравчина, цілі уступи, напр., про «Парижського кравця Швореня» і багато інших. Треба сказати, що скільки автор не збирає до купи образків різних відносин та різних людей, йому не ведеться доконати своє головніше завдання — з'ясувати причини та показати наслідки списаних ним суспільних явищ. Що ж до зовнішнього зв'язку, то з твору часто не видно, чим же закінчилися ті чи інші події, описуванню яких автор раніше присвятив багато часу та місця, а те чи інше закінчення їх не могло б значно відмінити саму ідею твору. Досить згадати останні розділи, де події перериваються раптом і не видно, як та що робитимуть далі дієві люде та як обернеться їхнє життя.

Почасти через недостачу спостережень, почасти, дякуючи тому, що автор штучно підгонить події до улюблених ним теорій, усі персонажі його роману, і краще і слабше виконанні, все ж таки не досить виразні і з жадного з них не утворив автор яскравого типу. У Божка часто та сама людина ставиться до людей, поводитьсь та відчуває не скрізь відповідно своїй вдачі, а так, начеб то були зовсім різні люде, в залежності від того, як потрібно авторові, щоб підогнати фабулу до його теорій. Це особливо треба сказати про братів Густава та Генриха Нойманів

Згідно загальному вражінню людина совісна, Густав проте краде вугіль з-під чужої території. Соціяліст, який сам брав участь в страйках у Німеччині, він, ставши господарем копальні, свідомо загишає своїх робітників у великій небезпеці вибуху газів у шахті і відмовляється поробити потрібні витяги для повітря. Коли якось в його присутності в шахті розбилася вагонетка і ще не відомо, чи не забито при тому робітника, Густав зовсім не журиться його долею, а тільки своїми збитками. При непорозумінню з робітниками він сам викликає козаків, правда, як каже, тільки для морального впливу, а, вжахнувшись їхнім нелюдським поведінням, дає хабаря жандармові, аби їх здихатися. Неначе ділова людина, він нічого не тямить в справах господарства шахти без порад свого помічника Сукачоєа і кориться всім його порадам, аби б тільки не думати. Непослідоеностей в поведінці його брата Генриха ще більше. Близький по поглядах з Густавом, він, почавши з приятного відношення до селян, кінчає тим, що викликає козаків, дякує жандармові за те, що той насильством зганяє селян на економічну роботу. Погодившись з робітниками на тому, що не переслідуватиме двох заарештованих їхніх привідців за те, що вони припиняють страйк, він потай змовляється з жандармом, що видасть йому їх згодом.

Зміни і досить різкі в поведінці та психиці поодиноких людей психологічно можливі і іноді трапляються, але вони завжди мають

своє пояснення і у вдачі тих людей і в індивідуальних обставинах їхнього життя і до тих змін приходять людина не ex abrupto, а через довший чи короткий, тяжчий чи легший, але завжди індивідуальний, відповідний її вдачі процес. Пояснення самими загальними умовами тут не досить, бо не з усіма, хто в тих загальних умовах живуть, такі зміни робляться. Автор мусів би згадані зміни в своїх героях мотивувати і їх власною вдачею і їхніми особистими обставинами. Він того не робить і не показує, яким процесом його герої до тих змін приходять. Єдина спроба його в тому напрямі (для Густава Ноймана) в розділі «Сціяліст чи буржуа» нічого не пояснює і майже вся цілком є тавтологією (розпаскудився, бо розпаскудився), а єдине пояснення, яке є в тому наступі — те, що прибутків підприємства не може вистачити на видатки, потрібні для тих поліпшень, яких вимагають робітники, власне не має відношення до теми. Недостача прибутків цілком виправдує Густава в тому, що він тих поліпшень не робить, бо, хоч би підприємство належало і самим робітникам, вони теж не могли б їх зробити, але зовсім не виправдує, а ні пояснює інших і гірших його гріхів: його байдужості до життя робітників, його заходів затримати їх після умовленого строку невиплатою заробленого, коли їм притьомно треба їхати додому косити свій хліб і т. д. Яких будь індивідуальних пояснень цих моральних схиблень Густава у автора немає. Очевидячки, на думку Божка вони достить пояснюються загальними умовами. Розбещує і Густава і Генриха, як і кожную людину взагалі, становище буржуа та становище підприємця Густава — промислового, Генриха — аграрного, і друге в більшій мірі, ніж перше. Та такого пояснення не досить і воно не виправдується життям.

Великою з художнього погляду хибою роману Божка є ще й те, що сливе усі розмови його героїв дають тільки або розгиток фабули або вислів певних думок, саме тих, які автор хоче, щоб герої висловлювали. Нічого іншого по-за тим у них немає, особливо в розмовах на політичні та соціальні теми. Ніде з по-за тих думок не виступають психологічні риси чи настрої тих, хто говорить. А це робить дію безколірною та нудною, а дієвих людей позбавляє індивідуальності.

Большевицька моральна сліпота в оцінці людей та подій, як видно, прищепилася до Божка. В романі «В степах» сам Божко подає низку фактів, з яких видно, як поверхово провадять соціялісти свою агітацію, як під її впливом виростає у більшості робітників не свідомість, а сліпі ненависть та лють, що допроваджують їх до лихих вчинків, до погромів татар та жидів, до бажання запалити шахту, хоч в ній працюють і інші робітники, які неминуче при тому загинули б. Розповідає, що одному з агітаторів, щоб припинити той сліпий бунт, довелося кидати в юрбу динамитову бомбу. І все те не знеохочує Божка до таких агітаторів, до такої агітації. Не зважаючи на це, він таки оддає їм свої симпатії.

Такими показує Божко тих з розагітованих, до кого агітація торкнулася поверхово, але і ті з них, хто здаються Божкові свідомими, себ-то тримаються одних з ним поглядів, висловлюють цілком анти-соціальні погляди. От хоч такий Супоня — робітник хлібороб. На його

думку, грабунок не є злочином взагалі. Не вільно грабувати тільки заможним, а бідні, хай лише подадуть список, він сам їм допоможе. Безперечно такий є погляд і самого Божка; він не одкинувся від цієї думки, хоч і мав добру нагоду у совденії бачити наслідки таких принципів, де саме через таке відношення до грабунку повстали і страшні загальні злидні і нечувані зловживання.

Для Божка страйки агітація є самоціллю. Коли село збирається після освячення селянського поля улаштувати обід недалеко від шахти, де-кого це непокоїть: переп'юються і станеться бійка між селянами та шахтарями. На це лікарь-соціяліст Соколов завважає: «Чорт його бери... за те матимемо політичний ефект», бо шахтярі покинуть роботу і буде ніби страйк, хоч власне то був би зовсім не страйк, а прогул. А Соколов alter ego Божка. Не осуджує Божко і того, що агітаторштейгер Руденко, на відповідальності якого тримати в такому стані, щоб не було небезпеки вибухів, обмежується лише тим, що сповіщає власника про небезпеку, але не зрікається посади, коли той не дає грошей на потрібні улаштування. А коли нарешті він таки хоче зректися посади, інші партійці відмовляють його те робити, бо те, що він є штейгером, улегшує їм можливість агітації.

Як би в описі цих і подібних їм порушень моральності зовсім не помітно було, як ставиться до них автор, це був би тільки сутно епічний спосіб описувати. Та коли, як у Божка, скрізь чується до тих порушень співчуття чи оправдання, це прикро вражає не тільки моральне, а і естетичне почуття, як напр. малюнок дальтоніста, що малював би все червоною фарбою.

Врешті треба сказати, що в цілому великому романі у Божка маються тільки окремі не безталанно написані уривки, в яких проблискують окремі більш-менш яскраво змальовані життєві образки. Але цілість у нього так і не вишла, і правдивого образу часу він не дав. Соціяльна ж тенденція його твору перейнята тією до-революційною хворобою, що власне була нам чужою, а як пошесть насувала на нас з Московщини.

Давній.

Лист із Болгарії

---

31 жовтня та 1 і 2 листопаду. Ці три дні урочисто відсвяткувала Болгарія з нагоди шлюбу свого царя з італійською принцесою Джіованною. Столиця Софія, як ніколи ще, прийняла святочний вигляд, вітаючи своїх монархів після повороту їх до дому з Італії, де відбулося вінчання. Місто на прочуд гарно удекорувалося болгарськими та італійськими прапорами, гербами, квітами, зеленню, килимами і іншими оздобами. Увечері столиця просто потопала в світлі електрики (світові гірлянди, вензелі, плакати і сотні тисяч лампів). Особливо імпазантний і навіть феєричний вигляд мали вулиці на шляху царського кортежу з залізничного двірця до катедрального собору і царського палацу, де з таким ентузіазмом болгарський народ робив овації царській парі.

В урочистостях прийняли участь і чужинці, організації яких існують

в Болгарії. Між ними виступили і дві українські організації — «Українська Громада в Болгарії» і «Українське Об'єднання». Кожна з цих організацій добула окремі дозволи, але маніфестуючи взагалі українську суспільність на терені Болгарії, дві ці організації виступили вкупі в одній групі, несучи перед собою українських кольорів стяг — прапор «Української Громади». Це був перший виступ українців в Болгарії, коли вони в ширшому масштабі, на очах кількох-соттисячного населення болгарської столиці, із своїми національним прапором, при таких урочистих обставинах маніфестували свою націю.

З зовнішнього боку українська група мала досить ефектний вигляд і мимоволі звертала на себе увагу глядачів. «Кажіто хора, я, глядай какво хубаво» — (які то люде, дивися, як гарно), не раз долітали виголоси з натовпу. І дійсно, було гарно. Спереду розвинений прекрасний шовковий жовто-блакитний прапор з вигаптованими по ньому літерами назви організації і тризубом по середині; такий же мосяжковий тризуб вивершусе і держално стягу. Стрункий юнак-українець з національною стрічкою через плече з гордістю несе перед собою національну реліквію. Поруч з ним другий з болгарською стрічкою ніс болгарський прапор. По боках два асистенти і трохи осторонь від них начальник групи. Всі вони одягнені в народні національні одяги, у сивих смушевих шапках з темносиніми верхами. Другий ряд заповнюють п'ять жінок в українських уборах і квітах. Третій ряд — стільки ж чоловіків; знов такі убраних по українському, як і в перших рядах. Далі йдуть по чотири в ряд решта членів групи в звичайних одягах. Самий кінець замикає призначений слідкувати за порядком, на зразок бунчужного, член організації, вбраний по українськи. Вся група нараховувала 70-80 чол. Увійшли туди не тільки члени двох вищезгаданих організацій, але й взагалі ті, які хоч і не беруть активної участі в організованому українському житті, а почувають себе українцями; отже і серед таких знайшлися, яким серце підказало стати до купи під прапор свого народу. Можливо, що цей випадок розворушить почуття як цих, так і подібних їм осіб і нагадає їм їхні обов'язки українського громадянина.

Вишикувавшись напочатку, група в порядку і дисципліновано наближається до царського палацу, повз який під звуки маршу військової оркестри проходить в ногу, вітаючи болгарських царя й царицю, які приймають привітання.

Проїшли палац... Вийшли на площу, до берегів вкриту народом болгарським, радісні обличчя якого ясно показують його задоволення; задоволення господаря, що в своїй хаті святкує і своє родинне свято. І не в одного з нас стиснуло в грудях, засмоктало біля серця. Та коли вже ми, українці, святкуватимемо своє свято, коли наш народ в своїх організаціях і шерегах свого війська замашерус вулицями золотоголавого Києва перед найстаршим своїм пам'ятником славного минулого — святою Софією, схилиючи перед нею свої знамена і вітаючи свою владу, свій правний уряд. Dum spiro, spero.

Незалежний.

Лист з України*)

Ш а н о в н и й д р у ж е !

Листа твого отримали. Читаючи його нас всіх охоплював жах, в тому розумінню, що ви всі потамті стороні кордону не вірити нашому горю, бо як ти пишеш, що твої тамтеїші колеги невірють аби у нас в сучасний час

*) Додержуємо ортографії оригіналу. Ред.

була така біда і дикий терор понад всього людського поняття. Для цього ми би дуже бажалиб аби таких невірюючих прислали до нас, тут уже є кілька таких немовірних висланих з Америки, бо там бачиш показували в електротئاتрах як у нас викидають з хатів за той або інший непосильний налог, або що твій батько мав 6-10 десятин землі і ці Американці не вірили що це правда і опинилися тут, а тепер чуби рвуть, хочуть назад та пізно, бо розуміється що ці громадяне Буржуазної Республіки (колиш були наші) побачили у нас далеко гірше як ім там представляли в Америці, бо не тільки з хати викидають а викидають відразу аж на Сахалін аб остр. Соловецькі і то навіть таких осіб в якіх навіть підмітять дух протирадянський, підкреслюю дух, бо за слова будеш співати «Сонце всходе і заходе» а то і зовсім зметуть, як корова язиком злиже, оце тобі свобода слова і друку. Хліб уродив гарний, але накладають стільки хлібозаготовки що всерівно ти мусиш цей хліб здати Державі. Кольхозу дають льюти, але де багато хозяйок там хата незаметена, так що в кольхозі більше хліба на полі пропадає гніє і т. п. так що і вони мало Державі дають, а більше тягнуть з індивідуаліста, а на наше село наклали 8 тисяч пудів, хто не виконає — Архангельська губ. Мясозаготівля іде поквартально, забирають навіть одну корову. Кабана (свинь) з свічкою не найдеш, ця тварюка знищена. Хліб відпускають по карточках, робітникам та службовцям по 1 фун. а «колишним» людям та домовладельцям зовсім не дають, так що вони примушені в три дорога покупати у спекулянтів які працюють в якомусь Синдикаті і крадуть. Але крах підходе, цей як зазначив «колишний» люд буде знищено як клясу де які уже пропали і то від розпачі. Кончати з собою в порядку вещей, нема такого дня, аби хтось не повісився або неотрувся і т. п., але газети об цьому не пишуть бо це зайве.

Великий кризис на папір а ще більший на жири — як то мясо, сало і балакати не приходится. Штани носимо з білого крестьянського полотна, де хто краси. Ніток не дістанеш, а про мило не згадуј — нема і це предрадеудткі буржуазні. Правда, на час хлібзаготівлі до кооперації привезли 3 пари чобіт і 8 штанів і це дасться тому, хто виконає хлібзаготівлю. Чобіт мушу сказати що тепер не ношуть, ходять босі, в лаптях або десь заваялися старі то що дня їх латає і в цьому лахманті ходимо. Но зато дядьки уже політики добре навчилися і пасивними бути не можуть, навіть .....*) той то грозить на большев. кулаком і жде допомоги, бо правда, що тепер найкращий момент був би використати і зкинути з себе це азияцьке ярмо, але на превеликий жаль від нас грішних всі відсахнулись і зостаємося на ласці Бога.

Міцно цілую твій . . . . .

По одержанню цього листа черкни хоть два три слова бо я сомніваюсь, щоб ти його получив. Адрес мій старий. Привіт і гарне бажання від всіх. Чекаємо найскоріше побачитися.

---

3 міжнароднього життя.

— В и б о р и п о л ь с ь к і .

Відбулися загальні польські вибори до парламенту: 16-го листопаду до сейму, 23-го — до сенату. Вибори ці означили собою нову стадію в циклі тих політичних подій, які для Польщі зачалися весною року 1926, коли маршал Пілсудський розпочав у Варшаві своєрідну новітню «конфедерацію», що мала метою своєю радикальну санацію політичного життя Польської республіки.

*) Призвіще одного дядька, який з початку був ярим большевиком.

* * *

Нсамперед одна необхідна оговорка. Вказані вибори захмарені були тяжкими національними конфліктами, що вибухли на протилежних кінцях державної території сучасної Польщі, а саме — на північному заході — з німцями, і на південному сході — з українцями. Конфлікти ті, хоч і припали вони на час виборної кампанії, сутєвого зв'язку з нею не мають. Це — явища іншого порядку, що стосуються до взаємвідносин між більшістями й меншістями, таких прикрих і незамирених майже в усіх нових і старих державах східної і середньої Європи, на Балканах, в Італії то-що. Про польсько-німецькі конфлікти в тій площині говорилося свого часу на цьому місці; про події в Східній Галичині — розважено в «Тризубі» в інших його відділах. Тому тут спиняємося лише на зв'язаному з виборами політичному процесі, що переходить серед чисто польського населення Польської республіки.

* * *

Як вказано вище, санацію політичного життя в Польщі розпочато весною 1926 р. Зачав її маршал Пілсудський гостро, виступивши із зброєю в руках проти своїх політичних противників, що тримали на той час у своїх руках майже цілий державний апарат, за винятком хіба-що лише армії, яка в значній більшості стояла по стороні свого маршала. Однак зразу ж на самих початках активного виступу Пілсудського виявилося, що сила його не обмежується тими багнетами, які були тоді під його проводом, а йшла далі в глибину польського народу.

За Пілсудським стало майже ціле мійське населення, надзвичайно численна й впливова у Польщі інтелігенція, а також і ціле робітництво, організоване в соціал-демократичну партію. Противниками його були головним чином національні демократи, шовіністичні угруповання реакційного порядку, зв'язані з середньою і більшою шляхтою, корпусом державних урядовців, почасти з католицьким духовенством, а через нього й з темнішим селянством.

Цікаво зазначити, що ці два ворожі табори подекуди припадали по лінії довшого розподілу польської території між колишніми великими державами — Росією, Німеччиною і Австрією. Маршал Пілсудський основну свою опору мав серед населення колишнього королівства, що входило до складу Росії; його противники вербувалися найбільше в Галичині, та особливо в Познані. У тому виявилася певна розбіжність польської національної психології, що сталася в наслідок столітнього поневолення польського народу трьома державами, такими різними своєю культурою і своїми властивостями. Цей факт — не одинокий і властивий не тільки польському народові; його можна спостерігати в усіх поневолених націй, що їх частини були довгий час одрізані одна від одної чужими державними кордонами.

Виступ маршала Пілсудського, як відомо, скінчився повним успіхом. Противників було переможено по всій лінії, сила в країні перейшла цілковито до рук маршала. В Європі заговорили про персональну диктатуру, а в самій Польщі переможений парламент легалізував акцію Пілсудського. Але сталося те, чого не сподівалися. Маршал Пілсудський персональної диктатури зрікся, президентури не прийняв, парламенту не розігнав, а залишив за собою скромну посаду військового міністра, справедливо мабуть вважаючи, що ціле діло санації зачинати треба з найбільшої реальної сили в кожній молодій державі — з армії.

Безсумнівно, самою армією вказана акція не обмежувалася, а спрямована вона була також по лінії розбиття найбільшої ворожої політичної групи — національних демократів, що їм належала більшість у парламенті та всі скільки-будь видатні пости в усіх міністерствах. Недостатність місця не дозволяє тут навіть перечислити ті цікаві і поучні для активного політика методи, які були використані групою демократичного центра.

що підтримувала маршала Пилсудського в його боротьбі з польськими націоналістичними і реакційними колами. Вважемо лише на те, що головну лінію цієї боротьби було доручено спеціально організованому для того блоку співпраці з урядом, до складу якого належать політики і громадські діячі самих різноманітних напрямків, починаючи від представників великої шляхти і великої індустрії, і кінчаючи соціалістами. Розбиваючи своїх противників, блок той мав одночасно творити і ставити на їх місце політичні центри середнього уміреного демократизму.

Підготовча стадія тої праці тяглася біля двох років, після чого розпущено було старий парламент, що став на той час уже анахронизмом, бо не відповідав настроям у державі, й виголошено парламентські вибори. Вибори року 1928 випали щасливо для блоку, але не дали рішучих наслідків. Парламентську могутність національних демократів було потрошено на шматки, з більшістю вони підупали до 37 депутатів. Одночасно з тим блок, що зовсім не мав у попередньому парламенті свого офіційного представництва, став найбільшою в ньому партією, бо дістав 135 мандатів. Але парламентська більшість не далася ні до тих, ні до інших рук.

У парламенті урядові групи й опозиція муром стояли одні проти одних, не маючи ні спільної мови, ні можливості активної парламентської чинності. Між ними — язичком на шальках — були досить численні представники національних меншостей, які не використали свого становища, стояли осторожно вказаної боротьби, бо були в ній заінтересовані не по суті, а вживаючи улюблений термін російської революції року 1917 — лише «остільки-оскільки».

Що-правда, за цей час урядовому блоку пощастило різними способами примусити парламент, аби він прийняв де-що з поточних законодавчих актів, аби посилив він до певної міри значіння президента і влади в державному урядуванні. Та все те було дрібницею, порівнюючи з радикальними реформами, до яких змагався маршал Пилсудський та вірний йому блок. Крім того, в перебігу подій до певної міри посилилася й опозиція, бо до неї в рішучий спосіб пристала та частина соціалістів, що р. 1926 маршала Пилсудського підтримувала, але в парламенті відійшла од нього, як од людини диктаторських методів, бо боялася порушити чистоту своїх марксистських риз. Голова цієї частини, старий співробітник Пилсудського, Дашинський став навіть на чолі цілої опозиції.

Все оте до громади не давало жадних надій на довше життя парламенту; в країні й по-за нею знову почали вставати чутки про переворот, про революційну зміну конституційного ладу, про встановлення формальної диктатури і т. и. Нічого з тих чуток не зреалізувалося. Новий парламент, як і попередній, проіснував два роки, рівно стільки, скільки потрібно було часу для того, щоб політично, а почасти й персонально дискредитувати його членів; щоб з другого боку — посилити позиції блоку в державі. Після того парламент було розпущено й згідно з конституцією визначено нові вибори.

Вибори року 1930 дали ясраву перемогу урядовому блоку, а з ним і самому маршалові Пилсудському, що кинув на вагу боротьби цілий свій персональний авторитет, бо поставлено було його ім'я на чолі блокового виборного списку, бо перебрав він на себе на виборний час і посаду голови кабінету міністрів. На 440 депутатів сейму блок дістав 249 мандатів, себ-то абсолютну більшість, а в сенат — він має навіть кваліфіковану двохтретинову більшість. Що ж до опозиції, то в цілому вона впрост погромлена на виборах, але в частинах своїх мала вона не однакову долю. Не постраждали, а навіть виграли головні вороги блоку справа, а саме — національні демократи, бо з 37 депутатів вони виростили до 64-х. Але на цьому тяжко їм було б ставити якісь-то рожеві надії на майбутнє, бо до 1928 р. вони втратили по-над 200 мандатів, а тепер лише де-що з того повернули назад, та й то не знати, на чий рахунок, в кожному разі, не на рахунок ворожого їм урядового блоку. Найбільше постраждали з опозиції соціалісти, що втратили більше половини своїх мандатів (мали 57, мають тепер — 24), заплативши тим за свої зв'язки з національними демократами,

за вороже ставлення до маршала Пілсудського та за чистоту риз своїх. Так саму велику поразку потерпіли й національні меншості, а між ними і українці, але причини того були інші, ніж у чисто польських партій, в тому числі і соціалістичних.

Ворожа маршалові Пілсудському польська і не-польська преса причину його успіхів пояснює різного роду виборними репресіями, що їх було прикладено до противників урядового блоку. Подекуди так воно може й було, але в цілому таке пояснення дуже мало-що пояснює. Далеко вірніше можна вказати на те, що польське населення масово голосувало за блоковий список, бо вірило в добрі інтенції свого популярного маршала, бо сподівалося, що маючи за собою парламентську більшість, виведе він державу із стану перманентної політичної — а ще більше — економічної кризи, що під їх тягарем довгий час живе Польська республіка. Ні національні демократи, ні соціалісти тої віри йому натхнути не зміли.

Єсть ще одна обставина, яка безперечно мусіла спричинитися до успіху маршала Пілсудського. Як раз на час виборів припали виступи Мусоліні, а за ним і німецьких міністрів, які проголосили необхідність ревізії Версальського договору, — особливо в тій його частині, що встановлює так званий польський коридор. Такого роду виступи, спрямовані безпосереднє на польські кордони, не могли не вдарити по польському патріотизму, не могли не викликати відпорного почуття серед польських виборців. Польський народ одчув потребу стати в тісніші шерехи, скупитися навколо сильної людини, визначного вождя. В очах польського народу таким вождем був, єсть і буде до смерті тільки — маршал Пілсудський.

Два етапи, по два роки кожний — обидва підготовні — перейдено польським народом з року 1926. З 1930 р. починається новий етап санації, що може стати — чинним і творчим. Як буде використано маршалом Пілсудським цей новий етап, яким шляхом поведе за собою він польський народ, — вкаже близька майбутність.

Observer.

---

3 преси.

Слиняючися на долі засуджених окупаційним судом учасників СВУ, «Громадський Голос» (ч. 45) пише:

«І програма Єфремова та його товаришів справді була ди-
вовижна та протинародня».

Людя, які віддали все своє життя на служення рідному народові, боротьбі за його визволення та державність, сміють закидати політика з «Громадського Голосу» «протинародність». Чи не тому тільки, що то була програма виразно протимосковська?

* * *

Подивіться-но, що виробляють совітські журналісти з згвалтованим ними словом, яке вони повернули на службу кривавим деспотам. Дописувач «Правди» пише з Київ (ч. 323 з 23.XI) таке:

«Тому-то з першими простими й ніжними словами завод звернувся до рідних братів, відданих друзів... з ППУ».

Несвітські словоблуди оплювали й спаскудили саме слово, на свій копил перевернувши й викрививши його суть.

*

Які наміри мають большевики відносно Бесарабії? На це відповідь дає «Більшовик України» (ч. 17) в невеликій статті про кукурудзу:

«Очевидно де-далі ближчим стає день, коли бесарабський а за ним і румунський селянин, справді візьметься будувати колгоспи, позбувшись спершу і окупації, і буржуазії, і куркульства, і всього, що тхне капіталістичним ладом, і тоді наш безпосередній обов'язок буде реально допомогти й поліпшити соціалістичній перебудові сільського господарства за Дністром».

Очевидно, що коли б на Бесарабії господарювали московські большевики, то на вербі б росли груші, кожне стебло пшенички давало б вагон кукурудзи, а загалом був би такий самий рай, як і в СРСР. Чи не кортить большевикам бесарабська кукурудза, бо не вистачає своєї?

З широкого світу.

— В Римі відбулося побачення турецького міністра закордонних справ з Мусоліні.

— В Парижі відкрився XII виставка авіації.

— В Атенах помер бувший патріярх царьгородський Константин IV, що мусів був покинути Туреччину з політичних причин у 1925 р.

— В Москві розпочався т. зв. «процес індустріальної партії». Учасників цієї групи обвинувачується в саботажі і державній зраді на користь Англії та Франції.

— Англійський уряд вносить до палати закон про збільшення допомоги безробітним з 60 міл. ф. ст. до 70 міліонів.

— Відбулося побачення большевицького комісара закордонних справ Литвінова і міністра закордонних справ Гранді.

— Американський сенат має обговорити пропозицію про цілковиту заборону іміграції до Сполучених Штатів Північної Америки.

— Англійська газета «Дейлі Мейл» опублікувала сенсаційні дані про наміри Сталіна таємно вивезти з Лондона для розправи за непослух большевицького посла в Англії Сокольниковою.

— Французька офіційна агенція Гавас опублікувала спростовання, ніби Пуанкаре й Бріан мали янесь відношення до промислової партії, яка зараз судиться в Москві. Не дивлячися на це спростовання, большевицький головний прокурор Криленко продовжує на суді свої фантастичні обвинувачення проти урядів Англії і Франції.

— Нобелівська премія миру присуджена Келогові і шведському архієпископові Содербломові.

— В Лісабоні потерпів сильно від пожежи гігантський гідроплан ДО-Х, що мав перелетіти через океан.

— В Білорусії вибухло селянське повстання. ППУ рostrіляло до 1000 душ селян; кілька тисяч вислано до Сибіру і на Соловецькі острови.

— Газети опублікували інтерв'ю з відомим соціалістичним лідером бельгійським Вандервельде, що повернувся з подорожі по Росії й Хині.

— Подався до демісії недавно сформований австрійський кабінет міністрів Фагоіна.

— Подасться до демісії польський кабінет міністрів маршала Пілсудського.

— Перський уряд уступив Туреччині гору Арарат.

— В Берліні і кількох інших великих центрах західної Європи викрито, що большевики випускають у великій кількості паперові гроші під однаковими номерами.

Хроніка.

З життя укр. еміграції У Франції.

-- З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. За місяць листопад Бібліотека одержала жертви книжками, різними друками та гроши від таких осіб та організацій:

1. И. Малярчук (Париж) — 1 кн. 2. п. Федій (Париж) — 1 кн., 3. п. Л. Буткевич (Париж) — 15 кн., 4. Укр.-Кавказький Клуб «Прометей» (Варшава) — 2 кн., 5. Др. З. Кузеля (Берлін) — 3 малих друки. 6. Книгарня «Тризуба» — 1 кн. 7. Міжорган. Комітет вшанування пам'яті С. Петлюри в Празі — 8 кліше до «Збірника С. Петлюри». Представник Б-ки п. В. Королів (Мельник) — 11 кн. та 53 чч. ріжних журналів. 9. п. інж. Як. Танцюра передав в депозит Б-ки на особливих умовах три опечатаних пакети ріжних документів. 10. Є. Мірович (Париж) — 3 ч. газети. 11. Наук. Інститут в Берліні — 1 кн. 12. М. Галаган (Прага) — 1 кн., 13. п. С. Кремінь (Франція) — 23 пошт. значки філателістичного характеру. 14. п. К. Лисюк (Н'ю Йорк) — 4 фотографії з днів свята 250 ліття міста Н'ю Брунсвік, в якому брали участь і українці. 15. Укр. Госп. Академія (Подобряди) — 1 кн. 16. п. С. Ципак (Париж) — 1 книга.

Грошеві датки на Бібліотеку були ласкаві зложити в листопаді такі особи: 1. Представник Б-ки в Ченстохові п. К. Клепачівський — 300 фр., зібрані ним на підп. листи (це вже друга присилка п. К.). 2. п. Станіславський — 30 фр., 3. відсоток з проданих п. бібліотекарем 130 листівок-мап,

видання НАСУС в Бельгії — 32.50 фр., 4. Управа Скальмержицького відділу УЦК в Польщі на підп. лист. ч. 256 — 220 фр. (лист був переданий до Скальмержиць представником Б-ки в Калішу полк. Савченком), 5. п. Зінкевич (Ліон) — 5 фр., 6. п. Гринюк (Париж) — 5 фр.

Крім того одержано з Америки 12 дол. (303 фр.) через Банк Північних Країн. На жаль, немає ще повідомлення, від кого ці проші, і Рада Б-ки просить ласкового жертводавця повідомити про своє ім'я.

Всіх пожертв на Б-ку надійшло вже 14.614 франків.

Всім жертводавцям Рала висловлює свою щирю й глибоку подяку.

За місяць листопад в дні, коли Бібліотека була відкрита, її відвідало 147 осіб. Тимчасем це рекордний місяць за весь час існування Бібліотеки.

— 1 грудня відбулося чергове засідання Генеральної Ради Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції. Заслухано інформації про життя українців в Шуазіле-Руа і Муліно, затверджено заходи секретаріату що-до організування Громади в Тамаріс; прийнято до відома звіт про участь укр. організацій Ліону в похороні жертв обвалу; прийнято до відома переговори секретаріату з греко-католицьким пан-отцем, що прибув до Франції для обслуговування українців греко-католиків; заслухано звернення Кнютанжської Громади; винесено кілька постанов в справі роз'їздів членів Ген. Ради на провінції; обговорено доклад колеґії по випуску органу Союзу; постановлено фінансово взяти участь у вечірці, яку Паризька Громада улаш-

товує 26 грудня с. р. Крім зазначених справ розглянено кілька прохань про позики то-що.

— 29 листопаду відбулися звичайні збори загальні Української Громади в Парижі. На минулих зборах постановлено було змінити назву з української Об'єднаної Громади у Франції (Париж) на звичайну назву — Українська Громада в Парижі. Після зачитання протоколів минулих зборів, збори прийняли кілька нових членів та заслухали звіти Ради і Ревізійної Комісії. Тому що Рада, за скінченням терміну уповноважень, подалася до демісії, зборами обрано нову Раду в складі п. п. М. Ковальського — голови, Йосипишина — заступника та Мельника й Каленчука. П'ятого члена доручено Раді кооптувати самій. Із справ порушених на зборах постановлено: влаштувати вечірку 26 грудня с. р. на Різдваїні свята, користуючися тим, що в цей час одбудеться 2-ий з'їзд т-ва б. Вояків Армії УНР в Парижі, поробити заходи що-до складення Жіночого Комітету для влаштування ялинки для дітей; розпочати заходи що-до утворення в Парижі школи для дітей та кілька дрібних справ. Головував зборами п. Косенко, секретарював — Каленчук.

— У к р а ї н с ь к а о п е р а в П а р и ж і . Під дирекцією п. Ю. Пономаренка зорганізоване театральне підприємство під назвою «Українська опера». Перша вистава «Запорожець за Дунаєм» буде виставлена 3 січня (в салі Petit Journal (21, rue Cadet)). Далі намічено «Різдвяну Ніч». оперу М. Лисенка. Дирекція має на меті давати вистави в Парижі й на провінції. Заготовляються власні декорації й костюми. Сам п. Пономаренко чоловік музикальної освіти, має деякі свої музикальні композиції. Позаминулого року п. Пономаренко вже ставив «Запорожця» в Парижі концертом і пройшло дуже добре.

Сподіваємося, що нове засноване ним підприємство матиме успіх в кожному разі побажаємо йому повного успіху. Давно вже пора й нам од концертів та спо-

радичних драматичних вистав перейти до серйозніших театральних підприємств.

— Л і о н . 22 листопаду в помешканню клубу б. Вояків Армії УНР відбулася жалібна академія з нагоди десятиліття першої збройної боротьби та дев'ятиліття події під Базаром. Були присутні на академії всі б. вояки Армії УНР на чолі з Управою, а також і громадяне на чолі з Управою. Відкрив академію полк. Чміль. Після проспівання гімну, промовець нагадує про незабутні хвили нашої нескінченої боротьби і про тих героїв, що в Базарі віддали своє життя. Команда «струнко», і присутні вислуховують список ростріляних 359-ти. Далі бере слово голова Громади п. Лівертоський, який нагадує про обов'язок кожного українця, який полягає в згоді і в єдності. Після того пор. Гуля зачитує реферат що-до цих подій нашої новітньої історії. Далі відбулися декламації: пор. Гуля, пані Чміль, п. Бойко. На цьому офіційну частину було й закінчено. Треба одмітити, що помешкання дуже добре було удекороване: портрети, прапор, національні стьожки то-що.

— 25 листопаду в Ліоні відбулося жалібне свято похорону жертв обвалу кварталу Сен-Жан. В жалібному поході разом з численними делегаціями інших народів взяла участь і делегація українських організацій м. Ліону, що несла великий вінок з квітів з стрічкою на фр. мові — від кого вінок та прапор національний. Своєю вправністю та виглядом звернула делегація загальну увагу. Комісія українська зробила такі видатки на цю ціль: 500 фр. вінок з національною стрічкою і 300 фр. надіслано на ім'я мера м. Ліона Е. Ерію, яко допомога родинам, що потерпіли. Ті емігранти, що не внесли ще своєї лепти, закликаються виконати цей обов'язок. суму в 15 фр. вносити по адресі: Grand Rue de la Guillotière, Lyon 10.

Після обіду, що неділі. Мг Czmił

В. Польщі.

— Український Науковий Інститут у Варшаві розпочав своє прилюдне життя, оголосивши низку викладів, а саме: проф. О. Лотоцький — «Автокефалія» 2. XII, проф. М. Кордуба — «Повстання української національності» 9. XII, проф. К. Націєвич — «Колективізація селянського господарства на Україні».

— Гурток прихильників аграрної справи в Варшаві. Ідея організації прихильників аграрної справи, яка зародилася в Чехословаччині і в своїй реалізації покликала тут до життя «Українське Товариство Аграрників в Чехословаччині» знайшли багато прихильників і серед українського громадянства у Варшаві. Ще в серпні місяці б. р. відбулися тут перші збори прихильників аграрної справи, на яких інж. Я. Танцюра дав вичерпуючі інформації про історію і розвиток Українського Аграрного Товариства в Чехословаччині. Ці збори обрала тимчасову управу в складі п. п. Танцюри, В. Завадського і С. Кірічка, якій і доручили справу скликання ширших організаційних зборів прихильників аграрної справи у Варшаві та підготовку програму цих зборів. Ці останні відбулися 21 вересня б. р. Після вступного доповіді п. В. Завадського і інформаційного — Я. Танцюри, присутні на зборах ухвалили заснувати гурток аграрників у Польщі, увійшовши в контакт з Українським Аграрним Товариством в Чехословаччині. Ці ж збори, на час перехідний до утворення сталої організації, обрали керівництво з 3-х осіб (п. п. В. Завадський — голова Я. Танцюра і Кірічок — члени) та залагодили низку справ організаційного характеру. Гурток намітив вже низку рефератів, з якими в недалекому часі виступить перед українським громадянством у Варшаві.

В Чехії

— В Українському Університеті в Празі відбулося 28 листопада свято урочистої інвентурації,

на якій новообраний ректор проф. А. Яковлів виголосив промову на тему: «Українське звичаєве процесуальне право».

— Засідання Українського Історично-Філологічного Товариства відбулося у вівторок, дня 2 грудня 1930 з порядком дня: Доклади дійсних членів: І. Феденка, П. В. — «Нові матеріали з історії Мазепинської еміграції». 2. Шелухина, С. П. — «Програм Кирило-Методієвського Братства і сучасне слов'янство».

— Український республікансько-демократичний клуб в Празі улаштував в отелі Граф 21. XI 1930 р. товариські сходи, присвячені десятиліттю української еміграції після відходу українського війська з своєї батьківщини на чужу землю.

З рефератами виступали наступник голови Клубу доц. В. Садовський на тему: підсумки десятиліття укр. еміграції, її боротьба, її досягнення і плани на будуче. Дальший промовець п. інж. Прохода мав темою свого викладу життя емігрантів військової. Нарешті д-р І. Бочковський зупинився на значній політичній еміграції в історії і сучасності як українського, так і інших народів (польського і італійського). Цікаві реферати було вислухано з увагою присутньою публікою; особливо надзвичайно цікавий реферат д-ра Бочковського, який закликав українську еміграцію, експозитиру українського народу за кордоном, до праці й завжди праці, хоча б і в найнесприятливіших умовах для того.

Крім докладів сходу мали у програмі гімни та українські пісні, які майстерно були виконані українським хором під орудою відомої української диригентки п. Росіневич-Щуровської.

В Канаді

— Українська маніфестація в Торонто. 2 листопаду українські організації Торонто урядили величний похід на могилу невідомого жовніра; в цім поході було 6.000 ак-

тивних учасників. Спереду йшли діти, потім несли український прапор з тризубом і канадійський державний прапор. За ними йшли ветерани світової війни і української війни за визволення, що несли великий вінок з живих квітів, далі йшли визначні українські діячі, після оркестра сурмачів в стрілецькій уніформі, чота стрільців в укр. уніформі і чота канадійських салдатів по призначенню міста, гурт сестер-жалібниць, а позад, наскільки очі глядуть, громада, старе й мале, жінки й чоловіки рядами, тримаючи належний порядок і дисципліну.

Коли мійської ради маніфестацію зустрів голова міста, пресові представники, канадійські ветерани і представники різних установ, пройшло не менше години, поки похід перешикувався коло пам'ятника невідомому жовнірові. В той час працювали фотографі та кінофотографи. Коли все впорядкувалося, делегатація поклала на могилу вінок. Засурмили сурмачі, залунали схвильовані промови. На закінчення урочистости голова міста подякував учасникам маніфестації за виявлену честь канадійському воюючому, за ідеальний порядок маніфестації і за її урочистість і грандіозність. Похід зробив незабутнє враження і на учасників і на тисячі глядачів, що заповнили всі вулиці від початку походу до його кінця, коло могили невідомого вояка.

Того ж дня у Вест Торонто відбувся великий концерт — свято був. вояків українських армій. Це свято складалося з параду воюючів, який приймав ген. Сікевич, з великої патріотичної промови цього останнього, а також з концертної частини.

Бібліографія.

«Le Monde Nouveau» (серпень-вересень) умістив замітку про українське питання, підписану Бен Епштейн, під назвою «L'Ukrainne».

Ця замітка і ряд статей в дружніх французьких журналах і га-

зетах свідчать про значне збільшення у Франції інтересу до української справи. Але інтерес це ще не значить розуміння. Таке враження робить замітка «Monde Nouveau». Коротко, але досить об'єктивно виклавши історію подій на Україні після великої війни і російської революції, автор в силах лише констатувати, що «українське питання є дуже складним і тяжким до вирішення і мусить трактуватися з найбільшою обережністю».

Але сам автор в другій половині замітки цілком забуває обережність і після деяких плутаних міркувань про те, що українці не дуже й самі хочуть незалежності, приходять до того висновку, що Москва може дуже легко притягти до себе українців, коли буде поміркованою і коли запропонує вільно висловитися українському народові, чи він хоче собі не залежності чи ні. Бен Епштейн певний, що Україна безумовно з радістю впаде в обійми Московщині і що грізний стан українсько-московських стосунків кінчиться повною ідилією:

«таке рішення дасть Україні сталий і мирний розвій і ніяка сила ніколи не зможе розбити цієї живучої форми співжиття, що розвивється відповідно органічним соціальним законам».

Хоч редакція журналу рекомендує Бен Епштейна, як людину з України, але видно, що ця людина думає зовсім не по українському, а по московському, що крім того — чи не знає чи Україна вже не раз і не два ясно і недвозначно показувала, чого вона хоче. Були вже навіть і ті вибори, яких хоче Бен Епштейн, — це вибори до українських установчих зборів, до яких було вибрано 80% завзятих прихильників української незалежності.

Очевидно, московська публіцистика ще довго буде каламутити і замазувати українське питання, але навряд чи від того колесо історії повернеться назад.

І. Заташанський.

«Oui, j'accuse». Г. Беседовський. В-во Алексіс Редіє. Париж 15 фр.

Про драматичну втечу радника совітської амбасаді в Парижі писали газети цілого світу. Тепер Беседовський в книзі, яку назвав «Так, я обвинувачую», розповідає про те, що його призвело до втечі, себ-то про всі жахи большевицького безпутства, брехні, звірства, дикости, обману, глупоти, насильства, паталогічності і нікчемності. Факти, які він подає, картини, які малює, примушують дійсно здригатися від огиди. Розуміється, від книжки Г. Беседовського большевизм не зміниться і не завалиться, але чим більше таких розкриттів буде робитися тими, що на власні очі все бачили, тим більшою буде ізоляція Московщини від культурного світу.

Був час, коли з большевиками загравали закордоном; тепер лише терплять; далі будуть виганяти.

Коли большевики опиняться за китайською стіною призрачності всього світу, тоді очевидно буде їм моральна смерть.

Книжка Беседовського частинно цікава тим, що подає деякі дані і про українських комуністів, про харківський «уряд», про большевицьку роботу у Відні між укр. еміграцією і т. и. Є окремі дуже цікаві факти, що безпосередньо торкаються української історії. У Відні Беседовський в якості посла совітської України переговорює напр. з д-ром Назаруком, що пропонує йому союз проти Польщі.

Книга Беседовського дійсно тяжкий акт обвинувачення. Варто її прочитати і українцям. **І. З.**

— «La France et la Pologne». Rene Martel. Paris 1931. Ed. Marcel Riviere. 31 Rue Jacob. Ціна — 30 фр.

Рене Мартель, автор, що зафіксував свою тенденційність в своїх попередніх творах «Справа України», «Польща і ми», «Білоруси», «Східні кордони Німеччини» і т. д. Його погляд на справи Сходу Європи можна зро-

зуміти хоча б з того, що його з приємністю перекладає і видає большевицький «Госиздат». Він репрезентує думку лівих французьких кол, з тою різницею, що висловлюючи свої погляди на справи Сходу Європи, властиво, не має ніякої провідної думки що-до рішення тих справ. Нова книжка його носить такий самий характер, як і попередні. Вона уявляє з себе купу безрозбірного, одностороннього накопичення обвинувачень польської політики, мішання з брудом українського національного руху і боротьби УНР за звільнення України і т. д. Автор в своєму захопленню бажанням за всяку ціну очернити все йому нелюбе, накопичує багато документів (часом тасмних, що невідомо яким побитом попали до його рук), але виключно лише потрібних для його мети. При тому, хоч автор перечитав силу матеріалу і дякує за поміч відомого редактора укр. больш. газети Ілька Борщака, якого він підвищує на ступінь «історика франко-українських зносин», видно, що він слабенько знає події і історію Сходу Європи. Розповідаючи напр. про відступ українських з'єднаних армій, Рене Мартель «нічого сумняшася» (ст. 119) заявляє, що перед тим, як упасти, Петлюра був вигнаний з Кам'янець-на-Поділлію ні ким іншим, як ген. Деникіним.

Щоб виправити всю тенденційність і помилковість фактів цього нового памфлета п. Мартеля треба було б написати стільки, ж скільки написав автор — 325 сторінок.

Автор виявляє велику прихильність до Галичини, до українського народу. Але не дай нам Боже таких друзів. Вся ця прихильність концентрується на замилюванні харківським «урядом» (очевидно за це «Госиздат» перекладає Рене Мартеля).

Про цілу книжку можна сказати, що в її негативній частині автор справився добре з своїм завданням, себ-то очернив і замазав все, що лише можна було замазати, але за те конструктивна частина книжки, його «висновки»,

показують, що він в найменшій мірі уявляє собі рішення проблеми Сходу Європи.

Почавши з повної негачії Польщі і національної України, з заклику до демократичної Франції цілком відмовитися від практичної політики на Сході Європи, він, в кінці замість накреслення якоїсь другої політики кінчає лише таким закликом до французів:

«повернімося до принципів Конвенту. І коли треба зробити якесь випростання, зробимо його чесно і хоробро, беремося до справи. Це єдиний засіб дійсно служити і нашому краю і святій справі миру і людськості».

Побажаймо, щоб ця нова книжка проф. Р. Мартеля була видана московським «Госиздатом» і щоб

таким чином вже стало ясно і сліпим, на чий млин л'є воду з енергією достойного більш шляхетної мети дипломований автор.

І. Заташанський.

Лист до Редакції.

Шановний Пане Редакторе,

Прошу ласково не відмовити умістити моє сповіщення про те, що я склав з себе обов'язки секретаря Управи Громади Українців м. Ліона і виступив з складу її членів.

З пошаною

інж. Дмитро Савкевич (—)

Зміст.

— Париж, неділя, 7 грудня 1930 року — ст. 1. — О. Ш. Передзвони — ст. 2. — Д а в н і й . Літературні спостереження. XX — ст. 5. — Лист із Болгарії — ст. 9. — Лист з України — ст. 10. — O b s e r v a t o r . З міжнароднього життя — ст. 11 — З преси — ст. 14. — З широкого світу — ст. 15. — Х р о н і к а . З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 17. — В Польщі — ст. 19. — В Чехії — ст. 19. — В Канаді — ст. 19. — Бібліографія — ст. 20.

Від Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції.

Останній з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій Франції, піклуючись справами культурного розвитку еміграції, підотуванням культурних робітників, здатних продовжувати працю покоління, що збройно і духово боролось за незалежність України, вирішив заснувати для своїх членів-студентів дві стипендії: одну пам'яті Пилипа Орлика, другу пам'яті Симона Петлюри.

Генеральна Рада Союзу, бажаючи в свою чергу достойно виконати підвищу прекрасну ідею 6-го З'їзду Союзу і забезпечити в сталий спосіб фонд цих стипендій, звертається з закликом до усього українського Громадянства у Франції—виявити посильну допомогу, взяти участь в збірці на фонд стипендій, які вже почато уділювати і які безпостійного поновлення не зможуть функціонувати.

Кожна Громада мусить перевести у себе «тиждень українського студента». Кожен українець у Франції мусить дати свою датку у фонд студентських стипендій Союзу.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції вважає своїм обов'язком довести до загального відома українців, які мають на меті переїзжати з іншої країни до Франції з метою улаштуватися на працю, що при вступленню на працю до французьких підприємств вимагається відповідний дозвіл на працю від французького Міністерства Праці. Особи, що переїзджат до Франції, не будучи забезпечені контрактом на працю, візованим французьким Міністерством Праці, себто приїзджат до Франції по візам туристів, студентів і т. и. — з поміткою «non travaer», наражаються на небезпеку не одержати дозволу на працю від Міністерства Праці, а тим самим не знайти собі праці.

Одночасно Генеральна Рада повідомляє членів Союзу, які мають на меті улаштуватися на працю в Парижському районі, що в цьому районі фабрики і різні підприємства майже припинили прийом робітників. Оскільки робітник заздалегідь не забезпечений прийомом на працю, Генеральна Рада не рекомендує переїздити в Парижський район.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омелянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Porroyal. Paris XIII.

Нові книги.

Українське Т-во прихильників Ліги Націй випустило 1) французькою і англійською мовою брошуру «Прохання про вступ до Ліги Націй Української Народньої Республіки». Ціна у Франції 5 франків.

2) Українською мовою — Лорд Дікінсон. «Меншости» переклад Г. Чикаленкової з предмовою О. Шульгина. Ціна у Франції 1 fr.

Набувати книжки можна на складі Т-ва, 42, rue Denfert Rochereau, Paris V, а також у всіх центрах скупчення укр. еміграції у членів Товариства.

Чистий збір від продажу піде на посилення діяльності Т-ва.

